

ความคิดเห็นและข้อซักถาม เวทีมาบตาพุด

หลังการบรรยายสรุปจากเทศบาลมาบตาพุด

และประสบการณ์การฟื้นฟูเมืองมินามาตะ จากเมืองแห่งมลพิษสู่เมืองแห่งสิ่งแวดล้อม

ณ ห้องประชุมเทศบาลมาบตาพุด จ.ระยอง 16 กุมภาพันธ์ 2551

คำถาม ข้อสังเกต และอื่นๆจากผู้ฟัง

(นายกเทศมนตรีเมืองมาบตาพุด) อยากทราบว่า ณ ปัจจุบัน รูปแบบการจัดการปัญหามลภาวะที่เกิดขึ้น จัดการอย่างไร มีการนำไปใช้กับอุตสาหกรรมอื่นที่สร้างมลภาวะที่อื่นหรือไม่

(คุณโยชิอึ) ในปัจจุบัน ปัญหามลพิษที่มินามาตะได้ถูกฟื้นฟูเกือบทั้งหมดแล้ว ด้วยการขุดสารพิษที่ทับถมบริเวณปากอ่าวมาบตาพุดในซีเมนต์เป็นบริเวณกว้าง นับเป็นสารปรอทพิษปริมาณมหาศาลที่สุดในญี่ปุ่น ด้านบนบริเวณนั้นใช้เป็นสวนสาธารณะ สำหรับสารปรอทในน้ำทะเลก็ยังมีอยู่ แต่มีในปริมาณที่ไม่เป็นอันตราย มีการวัดความเข้มข้นสารปรอทในปลาโดยตลอดปีละ 2 ครั้ง ค่ามาตรฐานคือ 0.4 ppm ปลาที่มินามาตะวัดค่าเฉลี่ยได้ 0.3 ppm ส่วนการวัดปริมาณสารปรอทในร่างกายมนุษย์วัดทางเส้นผม ค่าเฉลี่ยในญี่ปุ่นอยู่ที่ 3 ppm ที่มินามาตะวัดได้ 2 ppm ที่โตเกียว 4 ppm การตรวจสอบน้ำเสียจากโรงงานปัจจุบันทำอย่างเข้มงวดจึงไม่มีปัญหาอะไร

เหตุการณ์มลพิษเมืองมินามาตะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายป้องกันมลพิษของประเทศญี่ปุ่นอย่างกว้างขวาง หลังการเกิดของโรคมินามาตะ กฎหมายที่มีอยู่ในตอนนั้นมีไม่เพียงพอที่จะรับมือกับสถานการณ์ เช่น ไม่มีกฎหมายบังคับคุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงาน ไม่มีกฎหมายห้ามจับปลาในบริเวณที่เกิดมลพิษ เป็นต้น ที่จริงก็มีกฎหมายในเรื่องดังกล่าว แต่ในกรณีเมืองมินามาตะไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้ได้ หลังจากเกิดโรคมินามาตะขึ้นแล้ว จึงมีการบังคับใช้กฎหมายเรื่องการปล่อยน้ำทิ้งจากโรงงาน กฎหมายบังคับคุณภาพน้ำทิ้งของโรงงานอย่างเข้มงวด กรณีมินามาตะทำให้เกิดกระทรวงสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในโลก เกิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมพื้นฐานฉบับแรกเกิดขึ้น และมีกฎหมายลูกตามมาอีกมากมาย

จากกรณีโรคมินามาตะ ทำให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นมีความตื่นตัวและระมัดระวังด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เมื่อมีเหตุผิดปกติเกี่ยวกับมลพิษเพียงเล็กน้อย ประชาชนในท้องถิ่นอื่นและสื่อจะให้ความสนใจและให้กำลังใจต่อชาวบ้านด้วยกันทันที เมื่อแรกเกิดโรคมินามาตะ สื่อได้ทำหน้าที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรง จากการทำกรณินิจฉัยโรคทำได้ล่าช้า สื่อได้นำเสนอข่าวผิดๆว่าโรคมินามาตะเป็นโรคติดต่อ ทำให้เมืองมินามาตะเสียชื่อเสียง หลังจากนั้นสื่อจึงพยายามระมัดระวังในการเสนอข่าวให้ตรงกับความเป็นจริง

(นายกเทศมนตรีเมืองมาบตาพุด) หลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในแง่กฎหมายที่จะให้รัฐบาลกลางเข้ามารับผิดชอบ ทางเมืองมีนามาตะดำเนินการไปถึงไหน มีผลการดำเนินคดีเป็นอย่างไรบ้าง

(คุณโยชิอึ) ความรับผิดชอบในการก่อให้เกิดมลพิษอยู่ที่บริษัทชิสโตะ ที่ไม่มีการป้องกันน้ำทิ้งที่มีสารปนเปื้อน ไม่ให้ออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะ รวมทั้งเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นก็ไม่พยายามแก้ไข ถือว่าความรับผิดชอบด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทนั้น

ความรับผิดชอบของรัฐบาลกลาง คือไม่มีการควบคุมความเสียหาย ทำให้เกิดผลเสียแพร่กระจายออกไปในวงกว้าง เป็นความรับผิดชอบในการทำให้ความเสียหายขยายวงออกไป ซึ่งแต่เดิมรัฐบาลกลางปฏิเสธความรับผิดชอบนี้มาโดยตลอด จนกระทั่ง ศาลสูงสุดได้พิพากษาว่าองค์กรบริหารส่วนจังหวัดและรัฐบาลกลางต้องรับผิดชอบ เมื่อปี 2004

ความรับผิดชอบของรัฐบาลกลางอีกด้านหนึ่ง คือระบบการช่วยเหลือผู้ป่วย เนื่องจากรัฐบาลพยายามให้บริษัทชิสโตะสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ รัฐบาลซึ่งมีหน้าที่รับรองผู้ป่วยโรคมินามาตะ จึงตั้งมาตรฐานในการรับรองผู้ป่วยอย่างเข้มงวดมาก ทำให้ผู้ป่วยบางรายไม่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานรัฐ ซึ่งมีประชาชนแสดงความไม่พอใจเป็นจำนวนมาก การรับรองผู้ป่วยนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการขีดเส้นแบ่งระหว่างผู้ป่วยกับคนที่ไม่ใช่ผู้ป่วย การขีดเส้นของภาครัฐนี้เหมาะสมหรือไม่ เป็นเรื่องที่ต่อสู้ในชั้นศาลมายาวนาน และศาลก็ยังหลีกเลี่ยงไม่ตัดสิน

(คุณโยชิโมโตะ)

1. โรคมินามาตะ เกิดขึ้นอีกเมื่อปี 1971 ในเมืองนิงาตะ โดยชาวนิงาตะเดินเรื่องฟ้องศาล จนชนะคดีความในที่สุด
2. ประชาชนชาวมินามาตะเห็นตัวอย่างการฟ้องร้องของชาวนิงาตะที่ได้รับชัยชนะ จึงเดินเรื่องฟ้องร้องเมื่อปี 1973
3. จากนั้นมีการฟ้องร้องเกิดขึ้นอีกมากมาย จนกระทั่งในปี 1995 จึงมีการประนอมความระหว่างภาครัฐกับผู้ป่วย ซึ่งใช้เวลายาวนานถึง 40 ปีนับจากเกิดโรคมินามาตะ
4. ในปี 2004 ศาลสูงสุดพิพากษาว่า รัฐบาลกลางและองค์กรปกครองส่วนจังหวัดต้องรับผิดชอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับหนึ่ง
5. ปัจจุบันมีประชาชนกว่า 5,000 รายที่เป็นผู้ร้องเรียนรายใหม่ และกว่า 1,500 รายได้ดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล แม้เรื่องจะเกิดขึ้นมาถึง 51 ปีแล้วแต่การแก้ไขปัญหาก็ยังยืดเยื้อไม่จบสิ้น ปัญหามลพิษเป็นปัญหาที่หากเกิดขึ้นแล้วไม่จบง่ายๆ

(คุณพัชรี ตัวแทนชุมชนในมาบตาพุด) อะไรทำให้ประชาชนมินามาตะมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยสตรีเป็นผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

(คุณนุมาตะ) เนื่องจากถึงแม้จะพยายามนำขยะมาใช้เป็นทรัพยากรใหม่อีกครั้ง ก็ยังไม่สามารถลดปริมาณขยะได้ รัฐท้องถิ่นจึงมาขอความช่วยเหลือจากกลุ่มสตรี และพบว่าในขณะเขาได้มีขยะเปียกปนอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากขยะเปียกส่วนใหญ่

เกิดจากการทำครัวของแม่บ้าน รัฐท้องถิ่นจึงมาขอความช่วยเหลือทางแม่บ้าน ซึ่งองค์กรสตรีที่มาช่วยกันทั้งหมดมีสมาชิกถึงกว่าครึ่งหนึ่งของแม่บ้านในเมือง กิจกรรมนี้จึงได้รับความร่วมมือในวงกว้าง

(คนระยอง) ชาวมินามาตะมาแลกเปลี่ยนมาให้ความรู้กับเราวันนี้ ถือว่ามินามาตะเป็นรุ่นพี่และเราเป็นรุ่นน้อง อยากรู้ว่าทางเทศบาลมินามาตะจัดการอย่างไรในการช่วยชาวบ้าน ทำไมไม่ช่วยตั้งแต่ช่วงแรกที่รู้ปัญหา และเทศบาลลูกใจคิดอย่างไรจึงหันมาช่วยชาวบ้าน มีวิธีชวนคนในองค์กรเทศบาลอย่างไรให้มาช่วยกัน ถ้าย้อนไปได้ก่อนจะมีโรคมินามาตะเทศบาลจะทำอะไร (มินามาตะมีความขัดแย้งในชุมชน ระหว่างผู้ได้รับผลประโยชน์กับผู้เสียประโยชน์ ทำอย่างไรให้ประชาชนยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกัน)

(คุณโยชิอิ)

1. ทำไมนายกเทศมนตรีเมืองมินามาตะจึงออกมาขอมาต่อชาวบ้าน : ดังที่กล่าวไปแล้วว่าชาวมินามาตะมีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนบริษัทชิสโตะ สนับสนุนรัฐบาล และฝ่ายผู้ป่วยผู้เสียหายที่ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัทชิสโตะ ทางบริษัทชิสโตะประกาศว่า คนที่เรียกร้องค่าเสียหายจะทำให้บริษัทชิสโตะล้มละลาย และเมื่อบริษัทล้มละลายชาวมินามาตะก็จะอยู่ไม่ได้ ผู้เสียหายต้องทุกข์ทรมานจากการที่คนในครอบครัวล้มตาย จากการเจ็บป่วยของตนเอง จากความกดดันของสังคม จากความโดดเดี่ยว ความยากจน ผู้ป่วยถูกซ้ำเติมจากความทุกข์ทรมานเหล่านี้ การช่วยเหลือปัญหาจากมลพิษทำได้โดยการจ่ายค่าเสียหาย แต่กลับกลายเป็นว่า เมื่อได้รับค่าเสียหายก็จะยิ่งถูกรังเกียจ ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ป่วยปลอมป่วยเพื่อเงิน ไม่ว่าจะได้รับเงินช่วยเหลือมากแค่ไหน ผู้เสียหายก็ต้องทนทุกข์ทรมาน ไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้ ทางเทศบาลคิดว่าผู้ป่วยที่ถูกผลักดันให้ทุกข์ทรมานโดยไม่มีสาเหตุ ต้องได้รับความช่วยเหลือทั้งสองด้าน คือ ด้านการเงินและจิตใจ ผ่านการกำลังใจ ปลอบโยน และสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นระหว่างเพื่อนบ้าน ความช่วยเหลือด้านจิตใจนั้น ทั้งบริษัทชิสโตะ รัฐบาลกลาง ส่วนจังหวัด ไม่สามารถทำได้ เพื่อนบ้านชาวมินามาตะเองเท่านั้นที่จะช่วยได้ แต่ปรากฏว่าความช่วยเหลือที่ทำการอยู่ยิ่งไปกดดันผู้ป่วยมากขึ้น ซึ่งเป็นความผิดร่วมกันของเทศบาลและประชาชนมินามาตะ ความผิดนี้เทศบาลต้องรับผิดชอบ ทั้งๆที่เทศบาลต้องเข้าไปช่วยผู้ป่วยทางด้านจิตใจ ช่วยให้ชาวบ้านหันมาช่วยดูแล แต่ในความเป็นจริงกลับทำตรงกันข้าม จึงต้องขอมาในเรื่องนี้ และแสดงความรับผิดชอบพยายามให้คนในพื้นที่หันหน้าเข้าหากัน ทำความเข้าใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการขอมาและปฏิญาณว่าต่อไปเทศบาลจะหันมาขึ้นอยู่ข้างผู้ป่วยผู้เสียหาย

2. เจ้าหน้าที่ในเทศบาลทุกคนเป็นคนเก่งและดี ตระหนักในสิทธิมนุษยชนและความสำคัญของชีวิตมนุษย์ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในองค์กรเทศบาลแล้วก็มักจะถูกองค์กรครอบไว้ แล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ถูกรัฐบาลกลางครอบงำอีกชั้นหนึ่ง เมื่อนายกเทศมนตรีได้ออกมาขอมา เจ้าหน้าที่จึงมั่นใจว่าสามารถจะปฏิบัติอย่างที่คิดกันมาได้แล้ว ทุกคนได้ให้ความร่วมมืออย่างดี

3. หากไม่มีโรคมินามาตะเกิดขึ้น เมืองมินามาตะก็คงเป็นเมืองบ้านนอกธรรมดาๆที่มีชีวิตเรื่อยๆ แต่เมื่อเกิดวิกฤติโรคมินามาตะที่เป็นภาพด้านลบอย่างรุนแรง ก็เกิดโอกาสครั้งยิ่งใหญ่ที่เมืองมินามาตะจะได้เปลี่ยนตัวเอง สร้างเมืองขึ้นมาเป็นเมือง

แหล่งสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน สาเหตุที่เกิดกิจกรรมการแยกขยะ คำว่าขยะ เริ่มมาจากขยะพิษที่โรงงานซิสโสะปล่อยออกมา น้ำเสียเป็นขยะที่ทำให้แหล่งน้ำของเมืองปนเปื้อนสารเคมี ปลาซึ่งเป็นอาหารก็พลอยปนเปื้อนไปด้วย มลพิษได้เกิดขึ้นผ่านขยะน้ำ และอาหาร หากเราจะเริ่มดำเนินการดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ต้องเริ่มตั้งแต่เริ่มต้น คือเรื่องขยะ ต้องควบคุมให้ได้ อย่างเข้มงวด นี่ก็จุดเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของเมืองมินามาตะ

(คุณ สุทธิ เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก) โรงงานซิสโสะเคยแก้ปัญหาด้วยการพยายามปิดปากคนที่ต้องการเรียกร้อง เพื่อโรงงานจะได้ไม่ต้องแก้ปัญหาบ้างหรือไม่

(คุณโยชิโมโตะ) บริษัทซิสโสะมีวิธีการดำเนินการหลักๆคือ

1. จ้างผู้ป่วยเข้าเป็นพนักงานของบริษัท เป็นวิธีแรก
2. ให้ครอบครัวและญาติของไปเกลี้ยกล่อมไม่ให้ผู้ป่วยพูด
3. จ่ายเงินจำนวนเล็กน้อยเพื่อให้หยุดเคลื่อนไหว
4. ในการฟ้องร้องเป็นกลุ่ม บริษัทพยายามจ่ายเงินเพื่อลดจำนวนผู้ร่วมฟ้อง โดยให้ญาติช่วยเกลี้ยกล่อม

ยังมีวิธีการอีกหลายอย่าง ที่โด่งดังมากอีกเรื่องหนึ่ง คือ สัญญาเงินเยยมไซ้ โดยบริษัทจะมอบเงินเพื่อใช้จ่ายในช่วงปีใหม่ แล้วให้เซ็นสัญญาที่มีใจความว่า แม้ว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่าบริษัทซิสโสะเป็นต้นเหตุแห่งโรคมินามาตะก็ตาม จะไม่เรียกร้องค่าเสียหายใดๆเพิ่มเติมอีก ในการทำสัญญานั้นทางส่วนจังหวัดก็ได้เข้ามาเป็นพยานด้วย

(คุณโยชิอิ) ซึ่งในชั้นศาลก็ได้มีการพิจารณาสัญญานับนี้ โดยศาลตัดสินว่าสัญญานับนี้เป็นโมฆะ เนื่องจากขัดกับกฎหมายคุ้มครองสิทธิของประชาชน

(คุณ สุทธิ) การแก้ปัญหของบริษัทซิสโสะที่ได้กระทำไปในมินามาตะ ชาวมินามาตะคิดว่าเป็นรูปแบบการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนหรือไม่

(คุณโยชิโมโตะ) ในการแก้ปัญหาที่ยืดเยื้อกันมาถึง 51 ปี แต่ก็ยังไม่จบสิ้น ถือเป็นรูปแบบการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้อง

คุณสุทธิ มอบภาพถ่ายเปรียบเทียบประสบการณ์มินามาตะกับมาบตาพุด ภาพโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้ทะเล มีผู้ป่วยภาพทางมาบตาพุดเป็นนักเรียนที่ได้รับผลกระทบและปัจจุบันก็ยังป่วยอยู่ มีการประท้วงเรียกร้องต่างๆซึ่งก็ยังไม่เป็นผล มีน้ำเสียที่ระบายออกมาจากโรงงานคล้ายๆกัน ต่างกันเพียงว่าเด็กๆที่มาบตาพุดยังอยู่ในช่วงนี้ แต่เด็กที่มินามาตะแสดงอาการป่วยอย่างชัดเจน

(คุณ) มีวิธีการอย่างไร ใช้รูปแบบใดบ้าง ที่ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นยอมรับว่าโรงงานเป็นต้นเหตุแห่งมลพิษนั้น และนำไปสู่การแก้ไข ที่มาบตาคูมีการชุมนุมเรียกร้องกระบวนการยุติธรรม แต่ยังไม่สามารถทำให้รัฐบาลเชื่อและนำมาตราการพิเศษมาใช้ในพื้นที่นี้ได้

(คุณโยชิโมโตะ, คุณโยชิอิ) โรคนี้มามาตะเกิดขึ้นเมื่อปี 1956 รัฐบาลยอมรับว่าเป็นโรคที่เกิดจากมลพิษเมื่อปี 1968 ใช้เวลาไปทั้งหมด 12 ปี บริษัทชิสโตะซึ่งปล่อยน้ำเสียปนเปื้อนสารปรอท เป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ผลิตสารเคมีที่นำไปใช้ในการผลิตพลาสติก ซึ่งเป็นกำลังหลักสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้น โรงงานชิสโตะที่มินามาตะผลิตสารเคมีด้วยวิธีการทางไฟฟ้า อย่างไรก็ตาม รัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายเปลี่ยนกำลังการผลิตสารเคมีเป็นการผลิตโดยใช้น้ำมัน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมการยาวนานพอสมควร หากในช่วงนั้นบริษัทชิสโตะประสบปัญหาในการดำเนินกิจการ ก็จะมีผลกระทบต่อธุรกิจการผลิตแทบทุกประเภทในญี่ปุ่น เช่น การผลิตรถยนต์ เป็นต้น บริษัทชิสโตะเองก็กำลังเร่งสร้างโรงงานรับการผลิตรายใหม่โดยนำเอาผลกำไรที่ได้จากโรงงานในมินามาตะไปใช้ จึงมีความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องประวิงเวลาในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ โดยรัฐบาลประกาศยอมรับโรคมินามาตะหลังจากระยะเปลี่ยนผ่านดังกล่าวจบสิ้นลงแล้ว ทำให้ไม่เกิดผลกระทบต่อกิจการของบริษัทชิสโตะแต่อย่างใด มีการประกาศข้อบังคับเกี่ยวกับการปล่อยน้ำทิ้งจากโรงงานและอื่นๆ ในภายหลัง จะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐบาลกับภาคธุรกิจ รัฐบาลประกาศยอมรับโรคมินามาตะ ว่าเกิดจากสารปนเปื้อนในน้ำทิ้งจากโรงงาน เมื่อไม่มีความจำเป็นจะต้องประวิงเวลาเพื่อภาคธุรกิจอีกต่อไป

นอกจากนั้นยังมีประชาชนจากทั่วประเทศที่ต้องการช่วยเหลือผู้ป่วย ร่วมกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายภาคประชาชน ช่วยเหลือให้ผู้ป่วยมีโอกาสฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย

จากเรื่องราวของมินามาตะอยากให้เกิดการเรียนรู้และเรียนลัด ไม่ต้องซ้ำรอยเดิม เป็นคู่เหมือนที่แตกต่างกัน

(คุณเกคินี นิตยสารสารคดี) ในฐานะที่ญี่ปุ่นผ่านประสบการณ์นี้มาแล้ว อยากให้ส่วนปกครองของญี่ปุ่นฝากถึงส่วนปกครองของไทย ภาคประชาชนญี่ปุ่นฝากถึงภาคประชาชนของไทย และภาควิชาการของญี่ปุ่นถึงภาควิชาการของไทย

(คุณโยชิอิ) วันนี้ชาวมินามาตะได้ไปที่ปากแม่น้ำในนิคม มีโอกาสคุยกับชาวประมง เขาบอกว่าจำนวนสัตว์น้ำน้อยลงมาก และน่าจะมีสาเหตุเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 50% ซึ่งเขาลงไม่ได้มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์อะไรมาอ้าง เป็นเพียงสัญชาตญาณของชาวประมง แต่ผมก็อยากให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ ที่มินามาตะพบโรคเมื่อปี 1956 แต่มีสัญญาณบอกเหตุหลายอย่างมาตั้งแต่เริ่มเข้าทศวรรษ 1950 มีปลาทะเลตายเป็นจำนวนมากโดยไม่ทราบสาเหตุ นกที่กินปลานั้นจู่ๆก็ตกลงมาตาย แมวที่กินปลาก็เป็นโรคและตายไป ชาวประมงเห็นลางร้ายนี้และหวาดกลัวมาก แต่รัฐบาลกลางและส่วนจังหวัดก็ไม่ได้วางนโยบายแก้ไขปัญหาคืออย่างใด ความผิดพลาดอย่างร้ายแรงของโรคมินามาตะในครั้งนั้น คือ การไม่เชื่อสัญชาตญาณการเตือนจากธรรมชาติ หากมีการจัดการป้องกันอย่างเร่งด่วน ความเสียหายก็จะอยู่เพียงในวงแคบ การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ แม้จะเป็นสิ่งเล็กๆน้อยๆก็ควรให้ความสนใจ

และภาครัฐก็มักจะไปข้างหน้าเพื่อผลกำไร จึงต้องมีกฎหมายต่างๆเพื่อบังคับให้อยู่ในกฎกติกา รวมทั้งภาคประชาชนต้องคอยสังเกตคอยตรวจสอบ ที่นิคมมาบตาพุดมีบริษัทบริหารจัดการขยะอุตสาหกรรม ซึ่งหากคิดด้านหนึ่งก็อาจจะวางใจได้ แต่ก็มีข้อเสียเนื่องจากของเสียเหล่านี้จะแอบซ่อนอยู่ในนิคม รอดพ้นสายตาที่คอยตรวจสอบของภาคประชาชน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือวิธีการจัดการขยะอุตสาหกรรมนี้ อยากให้ทุกคนสนใจในเรื่องนี้ด้วย

(คุณแทน อ.จะนะ จ.สงขลา) ได้ฟังตั้งแต่ที่จุฬาจนถึงวันนี้ ผมดูภาพมินามาตะมีหาดสวย ทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ มีผักผลไม้ เหตุใดถึงเปลี่ยนใจไปเป็นเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เมื่อหันไปพึ่งพาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็เริ่มมีปัญหา สุดท้ายก็เกิดโรคนิามาตะ ใช้เวลาแก้ไขจนปัจจุบันก็ยังไม่จบ เมื่อเห็นภาพนั้น และได้มาระยะนี้เป็นครั้งที่ 9 ทิศทางเดียวกันก็เกิดขึ้นที่นี่ รวมทั้งทิศทางของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็เริ่มมุ่งไปทางใต้ที่บ้านของผม เริ่มต้นมีโรงแยกก๊าซ มีท่าเรือ มีโรงไฟฟ้า และจะมีนิคมอุตสาหกรรมอีกสองหมื่นกว่าไร่ รวมทั้งอุตสาหกรรมปิโตรเคมีแบบที่ระยองด้วย ผมไม่อยากจะเมืองที่เมืองนี้หรือเมืองลูก อยากถามว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เรื่องราวมากมาย แก้ไขยากมากเมื่อเป็นอุตสาหกรรมทางนิามาตะเข้ามาใกล้หมองตัวเอง ให้พัฒนาตัวเองขึ้นมา ผมอยากทราบว่าคนญี่ปุ่นคิดอย่างไรกับทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบนี้ อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ควรจะอยู่หรือขยายไปทุกเมืองหรือไม่

(คุณโยชิอิ) การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเรื่องจำเป็นในการพัฒนาประเทศ และการนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น คงต้องมีต่อไป แต่มีความจำเป็นที่ต้องจัดการให้เกิดการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคม ไม่ให้เกิดผู้รับเคราะห์ ผู้ที่เป็นเหยื่อของการพัฒนาดังกล่าว หากระวังแล้วยังมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น ภาครัฐและประชาชนทั้งประเทศต้องร่วมมือกันเข้ามาช่วยเหลือดูแลผู้ตกเป็นเหยื่อ อุตสาหกรรมที่เข้ามาต้องมีความรับผิดชอบต่อคุณธรรมและทางสังคม ไม่สร้างมลพิษโดยต้องเตรียมพร้อมตั้งแต่ระบบเครื่องมือเครื่องจักร กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบ และคนในท้องถิ่นต้องเฝ้าจับตาดูตลอดเวลา มีตัวอย่างมากมายที่แสดงการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างเร่งรีบ แต่ต้องสะดุดล้มเกิดความเสียหายมากมาย นิามาตะมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว มาบตาพุดไม่ควรตามมาสะดุดล้มในเรื่องเดียวกันซ้ำอีก สิ่งที่คุณทุกคนทำได้และควรทำ คือการสำรวจสภาพปัจจุบันที่กำลังเกิดขึ้น และนำข้อมูลเหล่านั้นมาประมวลเข้าด้วยกันเป็นความรู้เพื่อใช้ในการดูแลรักษาสังคมของเราเอง

(อาจารย์คุซุโง มหาวิทยาลัยโอซากา) วันนี้เป็นโอกาสที่มีคุณค่ามากที่ได้พบกับทุกท่าน เมื่อสักครู่มีความคิดเห็นว่าการให้ผมซึ่งมาจากภาควิชาการของญี่ปุ่นกล่าวฝากอะไรกับภาควิชาการของไทย ซึ่งเรื่องที่จะพูดนี้ก็ได้รับการสะท้อนมาจากชาวนิามาตะ เป็นความคิดเห็นต่อนักวิชาการรวมทั้งตัวผมเองด้วย

ในการที่นักวิชาการลงมาในพื้นที่ ไม่ว่าจะมาสำรวจ หรือมาช่วยเหลือ ขอให้ถามตัวเองอยู่เสมอว่า ทำงานวิจัยไปเพื่ออะไร เพื่อใคร ข้อมูลที่ได้ต้องไม่เก็บไว้คนเดียว และอย่าทะนงตัวว่าเป็นนักวิชาการ อย่าคิดว่าตัวเองฉลาด รู้เรื่องอยู่คนเดียว

ต่อไปจะแสดงความคิดเห็นถึงเรื่องที่ได้คุยกันในวันนี้ ผมได้ทราบแล้วว่ามีความแตกต่างเกิดขึ้นมากมาย เรื่องราวของนิามาตะที่ได้รับชมรับฟังในวันนี้ หลายท่านคงตกใจหรือกังวลมากขึ้น แต่หากมองในอีกมุมหนึ่ง ดังที่คุณโยชิอิกล่าวไว้ว่ากรณีนิามาตะใช้เวลาถึง 40-50 ปีกว่ารัฐบาลกลางจะยอมรับผิด ผมคิดว่าเราสามารถเรียนรู้และพยายามร่นเวลานี้ให้สั้น

ลงได้ วันนี้ก็มีทางเครือข่ายนำภาพและเรื่องของมาบตาพุดมาเสนอให้คุณ แสดงถึงท่าทีในการรับรู้ปัญหาและพยายามจะแก้ไขให้ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีมาก

มีเรื่องที่ยากให้ทุกคนคิดถึง คือ เงินนั้นสำคัญมากแต่ไหนสำหรับเรา ผมได้ทำงานวิจัยชิ้นหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องความสุข ได้ไปเยี่ยมประเทศภูฏาน คนไทยรู้จักและเป็นแฟนของกษัตริย์จิกมีกันมากมาย ประเทศภูฏานมีนโยบายพัฒนาประเทศเพื่อความสุขของประชาชน ในงานวิจัยได้ถามคนภูฏานว่า ในความสุขของคนภูฏานมีสิ่งใดที่ขาดไม่ได้ 3 คำตอบหลักคือ

1. เงินเป็นสิ่งจำเป็น
2. มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น
3. ทุกคนต้องมีความสุขภาพดี

อยากให้ทุกคนคิดคำตอบของตัวเองบ้าง ว่าสิ่งที่ขาดไม่ได้ในความสุขของเราคืออะไร ผมคิดว่า คำตอบของคุณก็คงไม่แตกต่างจากชาวภูฏานมากนัก แล้วเมื่อเรารู้ว่าสิ่งสำคัญในชีวิตของเราคืออะไร ก็ขอให้คิดต่อไป ว่าเราจะทำอะไรเพื่อสิ่งนั้นได้บ้าง สำหรับภูฏาน ได้ตั้งหลักการพัฒนาประเทศเพื่อความสุขของประชาชนไว้ 4 ข้อ

1. เศรษฐกิจ ใช้เศรษฐกิจพึ่งพาตนเองเป็นหลัก
2. สิ่งแวดล้อมรอบๆตัว
3. วัฒนธรรมของประเทศ
4. ธรรมภิบาล คือมีการปกครองที่เป็นธรรม

เรื่องทีกล่าวนี้อาจจะคิดว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัว รัฐบาลกลางต้องเป็นคนคิดและทำ แต่จริงๆแล้วในท้องถิ่นก็มีองค์กรปกครองซึ่งก็ต้องคิดตั้งเป้าหมายว่าอยากให้ท้องถิ่นของเราเป็นอย่างไร ความสุขของประชาชนในท้องถิ่นคงจะมีหลายเรื่อง ทั้งเรื่องเศรษฐกิจและเรื่องอื่นๆ เรื่องเหล่านี้มีอะไรบ้าง ควรคิดและให้ความสำคัญอย่างลึกซึ้ง

ทราบว่าเมื่อผู้แทน 25 ชุมชนในมาบตาพุดมาร่วมในวันนี้ด้วย ผมอยากให้คิดว่าในฐานะประชาชนตัวเล็กๆคนหนึ่ง เราจะสามารถทำอะไรได้บ้าง ผมอยากสรุปจากประสบการณ์ที่ได้รับฟังเรื่องของมาบตาพุดในวันนี้ กับประสบการณ์ที่คุณนำมาและคุณโยชิโมโตะ ประชาชนตัวเล็กๆในเมืองมินามาตะได้ทำมาแล้ว

1. เราน่าจะเริ่มจากการหันกลับมาทบทวนตัวเอง ว่าสิ่งที่สำคัญของเรา ของชุมชนเราคืออะไร คนสำคัญ ของสำคัญ สถานที่สำคัญของเรามีอะไรบ้าง อย่างที่คุณโยชิโมโตะได้เล่าให้ฟังแล้ว เราคงตอบได้ว่า มีทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ต้นไม้ ผัก ปลา

อากาศ โรงพยาบาล โรงเรียน สำนักงานเทศบาล และอื่นๆอีกมากมาย แล้วลองคิดทบทวนดูว่า ในช่วงเวลาที่ผ่านมา อาจจะกำหนด 3 ปีหรือ 5 ปี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง คงจะมีทั้งด้านดีและไม่ดี ผมคิดว่าจุดเริ่มต้นน่าจะอยู่ที่ การที่ชาวบ้านทุกคนย้อนคิดภาพความเปลี่ยนแปลงต่างๆในหัวของตัวเอง

2. เมื่อคิดทบทวนเองคนเดียวแล้ว ต่อไปก็มาพูดคุยกันเริ่มจากคนใกล้ตัว ทั้งในบ้าน กับเพื่อนบ้าน ค่อยๆขยายออกไป เช่นตอนนี้เรามีปัญหาความเจ็บป่วย มีอุบัติเหตุ ก็มาคุยกัน ว่าเราจะช่วยกันทำอะไรได้บ้าง อาจจะเริ่มจากเรื่องเล็กๆเรื่องเดียวก่อนก็ได้ เมื่อร่วมกันคิดแล้วก็จะนำไปสู่คำถามที่ว่า เราจะเริ่มทำการสำรวจข้อมูลอย่างไร ใครจะสามารถมีส่วนร่วมในด้านใด ซึ่งก็จะนำไปสู่ความเข้าใจว่าเรื่องที่เราทำได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างไร อยากให้เริ่มเลยตั้งแต่วันนี้

สำหรับแต่ละบุคคล เราจะทำอะไรได้บ้าง คงต้องย้อนกลับไปหาคำถามว่า เราต้องการอะไรบ้างในการดำรงชีวิตในประเทศไทยมีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ให้แนวทาง ผมอยากให้ชาวบ้านมาพูดคุยช่วยกันค้นหาว่า เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตที่ชาวบ้านต้องเป็นอย่างไร มากกว่าที่จะรับมาเพราะเป็นแนวคิดจากในหลวง อยากจะฝากไว้ว่า ขอให้เรียนรู้จากตัวอย่างของมินามาตะที่เป็นรุ่นพี่ มีประสบการณ์มาก่อน อย่าได้เดินเข้าไปในรอยเดียวกัน วันนี้ขอบคุณทุกท่านที่กรุณามาแลกเปลี่ยนข้อมูลกันหลายชั่วโมง ขอขอบคุณอาจารย์สุริชัยและท่านนายกเทศมนตรีครับ

(คุณนุมาตะ) ฉันทื่นเต้นและยินดีมากที่ได้เห็นพลังของทุกคนในวันนี้ ว่ามีความมั่นใจและตั้งใจที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นมาบตาพุด การรวมตัวในวันนี้มีคนมากกว่าการรวมตัวกันที่เมืองมินามาตะเสียอีก สำหรับปัญหามลพิษ ช่วงเวลาที่ใช้ก่อนปัญหานั้นไม่นานนัก แต่เวลาที่ใช้ในการแก้ปัญหาที่ยาวนานมาก ไม่คุ้มที่จะปล่อยให้เกิดปัญหาขึ้นมาแล้วจึงตามแก้ ที่จริงแล้วทั้งส่วนปกครองท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และชาวบ้าน ต่างก็เป็นผู้ร่วมอาศัยอยู่ในท้องถิ่นมาบตาพุดนี้ ทั้งสามฝ่ายน่าจะมีการร่วมพูดคุยกันอย่างเปิดอกบ้าง และในเวลาของการพูดคุย เราต้องฟังและคิดถึงข้อจำกัดของคนอื่นด้วย ไม่ใช่คิดถึงความจำเป็นของตัวเอง ฟังเรื่องของคนอื่นก่อน แล้วจึงพูดความต้องการของตัวเอง ในฐานะภาคประชาชน เราคงต้องเฝ้ามอง รับฟัง และลงไปหาข้อมูลต่างๆด้วยตัวเอง เพื่อเสริมสร้างพลังความพยายามต่อสู้กับปัญหามลพิษให้คงอยู่ต่อไป

(ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ สำนักงานศาลฎีกา) คิดว่าบทเรียนวันนี้มีประโยชน์มากสำหรับคนไทย ไม่ใช่แค่เพียงที่มาบตาพุด แต่สำหรับทุกแห่งที่มีอุตสาหกรรมและปัญหาสิ่งแวดล้อม ในฐานะที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมคิดว่าในส่วนของคดีต่างๆต้องพัฒนากระบวนการให้คุ้มครองสิทธิได้อย่างแท้จริง และให้ประชาชนมีทางออกที่จะไม่ต้องทะเลาะกัน จากตัวอย่างของมินามาตะจะเห็นว่าทางออกหนึ่งก็คือการพูดคุยไกล่เกลี่ย ซึ่งศาลยุติธรรมก็เชื่อในกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยน จะทำอย่างไรให้มีการพูดคุยอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็เนเวทในศาลหรือนอกศาล ก็น่าจะมีการต่อรองที่เป็นธรรมและคุยกันให้ได้ ขอเป็นกำลังใจค่ะ

(นายกเทศมนตรี) ขอขอบคุณจากมินามาตะ ที่ได้มาพูดคุยประสบการณ์ห้าสิบเอ็ดปีที่ได้รับคามขมขื่นมาเป็นเวลานานเป็นเวลาประมาณสี่ชั่วโมง เป็นสี่ชั่วโมงที่มีค่ามาก ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงที่นำประสบการณ์ ความทุกข์ทรมาน นำ

สิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองมาเป็นครูให้พวกเราทุกคนทุกฝ่ายในที่นี้ พวกเราจะเก็บเกี่ยวประสบการณ์ส่วนนี้เพื่อนำไปป้องกัน
วางมาตรการต่างๆที่จะขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์เหมือนที่มินามาตะ ต้องขอขอบคุณคณาจารย์
และทุกฝ่าย ครั้งแรกคิดว่ามีเพียงสองมหาวิทยาลัยแต่ปรากฏว่าวันนี้เรามีแหล่งเรียนรู้คณาจารย์มากขึ้นมากมาย ผมเคยพูดคุยกับ
อาจารย์สุริชัยแล้วว่าอยากให้เป็นแหล่งเรียนรู้ อย่าคิดว่าที่นี่คือคนมาบตาพุด ทุกท่านที่เป็นนักวิชาการมีความรู้ พวกเรา
ต่างก็เป็นคนไทยเหมือนกัน คงต้องขอความร่วมมือในโอกาสต่อไป สิ่งใดที่เราช่วยคนไทยด้วยกันได้ก็ควรต้องระดมกำลัง
ระดมสมองมาช่วยกัน ถ้าคณาจารย์ทั้งหลายมีลูกศิษย์ที่จะมาทำงานวิจัยหลายๆเรื่อง ปีหนึ่งมีสักเรื่องหรือสองเรื่องก็ยิ่งดี จะ
ได้รวบรวมนำมาบริหารจัดการในลำดับต่อไป ขอให้ที่นี่เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนไทย ไม่ใช่เพียงของคนมาบตาพุด

ท้ายที่สุดก็ขอขอบคุณคณะมินามาตะ คณาจารย์จาก 8 มหาวิทยาลัย ประธานชุมชน สื่อมวลชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่
ทุกคนที่มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวันนี้ ได้รับประสบการณ์มากมาย ขอขอบคุณเป็นอย่างสูง โอกาสหน้าก็ยินดีต้อนรับ
ด้วยความยินดียิ่ง ขอขอบคุณครับ

(มูทิตา พานิช ถอดความ / เรียบเรียง)